

Za Maruškou Větrovcovou

Marie Větrovcová zemřela 28. prosince 2019 v nedožitých třiačtyřiceti letech (*18. 4. 1977). Odešla ve věku plnosti, kdy jsou partnerské a přátelské vztahy již prověřené a pevné, mateřství odpovědné a člověk se naučil, že rodiče potřebují více jeho péči než on jejich. Jinými slovy, odešla tehdy, když trhlina, kterou zanechala její ztráta v životech nejbližších, zůstane pravděpodobně nejdéle nesmířená a nezhojená. Působí téměř nepatřičně tváří v tvář této ztrátě psát o odborné činnosti, ale k Mariinu věku plnosti patřilo také dílo, které psala z těžce a dlouho hledané originální pozice.

Její badatelská kariéra nebyla nijak přímá. Vzpomínám si na půvabně ztřeštěnou studentku plzeňské fakulty aplikovaných věd, která chodila na snad všechny volitelné filosofické předměty. Později, to už zvažněla a nastoupila doktorské studium na Katedře filosofie Filozofické fakulty Západočeské univerzity se zaměřením na dějiny matematiky, se setkala s Jiřím Fialou a Petrem Vopěnkou. Ti dva měli, každý svým způsobem, nádherně diletantský vztah s filosofií; byl to vztah diletanta, který, aby byl brán ve věku přísně střežených specializací vážně, prokazuje suverénní znalosti a dovednosti odborníka, ale jen proto, aby nemusel přijmout jinak nezbytnou rutinu dané disciplíny. A Marie Větrovcová byla právě v tomto ohledu nebezpečně pozorná žačka. Žačka s otevřenou duší lapající jiskry.

V roce 2010 napsala studii o Al-Chvárizmího traktátu,¹ a když v ní pamětník čte pasáž o písemném odčítání, nemůže nevidět profesora Vopěnku, jak v plzeňském doktorském semináři spíše účastně prožívá, než vysvětluje potíže středověkého počtáře, který odečítá ještě zleva doprava, a musí proto připisovat desítky. Byla to jiskra, kterou Marie v příštích letech rozfoukala do konceptu hermeneutického výkladu dějin matematiky, který načrtla ve své disertaci.² V disertaci, která byla poctivý mistrovský kus opravňující k plnému členství v solidním cechu historiků matematiky; jenomže její autorka se místo této úctyhodné činnosti pouští raději do riskantního filosofického uvažování o matematice.

Přitom je řeč o matematice, jejíž pojem vytváří v nemalé míře ze své touhy, požadujíc, aby taková matematika byla otevřena Erótu, kráse a lidské svobodě. Chce, aby matematika neměla jen ideální předměty, ale byla s to pojednávat o idejích. Na první pohled přehnaný požadavek, který provokuje k rozšafnému vysvětlování, proč musí být zklamán a k obhajobě postmetafyzického oddě-

1 Benediktová Větrovcová, M., Al-Chvárizmího počty – prameny algebry a aritmetiky. In: Bečvář, J. – Bečvářová, M. (eds.), *Matematika v proměnách věků*. Díl VI. Praha, Matfyzpress, s. 86–119.

2 Větrovcová, M., *Korespondence Carla Friedricha Gausse*. Disertační práce. Plzeň, Západočeská univerzita 2013.

lení filosofie a vědy. Vysvětlování, které by se opíralo o řadu dobrých důvodů, bylo by přesvědčivé a – zbytečné. Protože ona přehnaná vyhraněnost není naivní, ale vědomý výsledek přeastření.

Topologický pojem přeastření Marie převzala od Vopěnky³ a radikálně ho přesadila do historického a filosofického kontextu. Podívejme se, jak ho využila při kritice současného („strukturalistického“) stavu matematiky.

Matematika je tvůrčí činnost konečné, v dějinách situované bytosti-matematika. A aby byla opravdu tvořivá, musí matematik přeastřovat k horizontu rozhraní známého/neznámého. Při takovém přeastření zmizí z obzoru vnitřní horizonty již neproblematizovaného, známého – a nakonec se s řešením problému zapomení i na vlastní matematikovu tvorbu; problematizace, která tuto tvorbu živila, se mění v „ustrulělé vzorce“, v „co nejméně problematizovaný, definovaný, jasný a určitý objekt neosobní matematiky (formule, definice, vzor, vzorec, ...)“⁴. Člověk-matematik pak na tento neproblematizovaný objekt přeneší i svoji odpovědnost.

Zajímavý není obraz, který tato úvaha poskytlá – ten by ponechán solitérně byl jen kazatelské cvičení v žargonu autenticity –, ale to, bez čeho se tvorba

neobejde a k čemu v požadovaném přeastření nemáme a nemůžeme hledět. Obraz má smysl jako východisko, ze kterého autorka rozpoznává předem nezájistěné a neodůvodnitelné volby tam, kde se ustanovují platné a jednoznačné objektivní danosti a pravidla. Nádherně to provedla s příkladem zcela řádně, podle platných objektivních postupů a zákonitostí přeastřovaných projektů mostů, které realizovány padají.

Nejsem si vůbec jist, zda by v další práci Marie nemusela ponechat světu matematiky větší autonomii vůči životnímu světu, a jsem přesvědčen, že by musela dále promyšlet odsudek zvěnění lidské tvorby ve strnulých objektech. Vždyť sama v historických pracích opakovaně zakoušela, že jen tyto strulé objekty umožňují porozumění tvořivé aktivitě těch již minulých. Otevřela originálně téma, hledala na riskantním horizontu známého/neznámého cesty k jeho uchopení – a musela odejít předtím, než rozvinula své tázání do vyhraněného tvaru. Než v něm mohla uspět nebo selhat.

* * *

Hledal jsem při psaní předchozího textu jakýsi údaj a narazil jsem na jednu z posledních diplomových prací, které Marie Větrovcová vedla. Mám ji v počítači, protože jsem na ni psal oponentní posudek. Diplomantka nebyla připravena na zadané téma z dějin vědy, chybělo jí potřebné historicko-kulturní zázemí i znalosti středoškolské matematiky a fyziky. V práci se tak snoubí propastné neznalosti s překvapivě dob-

3 K tomuto převzetí srov. Větrovcová, M., Tvar a tvář: fenomenologické inspirace v matematice Petra Vopěnky. *Filosofický časopis*, 64, 2016, č. 6, s. 619–638.

4 Větrovcová, M., Povaha matematiky ve světle Patočkovy nemetafyzické filosofie. *Filosofický časopis*, 67, 2019, č. 6, s. 967; tento Mariin text, který vyšel v předcházejícím čísle tohoto časopisu, byl poslední, který ještě sama redigovala a který vyšel za jejího života.

ře uchopenými motivy; motivy, které prozrazují úžasné pedagogické nasazení školitelky hledající každou skulinku, jež by umožnila kultivovatelné pochopení. Jde o pedagogický přístup svérázný, ale vstřícný. Marie s neobyčejnou tvrdošíjností nepřipouštěla, že by témata, o kterých přednáší, mohla někoho zajímat méně než ji a že by se vůbec mohl vyskytnout student, který by nedokázal tématu porozumět. Studen-

ti většinou nakonec rezignovali a toto kontrafaktické přesvědčení své učitelky přijali, protože ji nechtěli zklamat. Někteří s úsměvem nad tou pošetilostí; a u těch nejmoudřejších byla, doufám, v tom úsměvu i pokora před důvěrou tak noblesní, že se nebála být směšná. Byla-li, pak je Maruška Větrovcová naučila to možná nejdůležitější. Čest její památce.

Martin Profant